

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Lysverket/KODE 4 og Bergen kulturskole

Strømgaten 19, Lars Hillesgate 10/Rasmus Meyers allé 9

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	5
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	6
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	7
5 Bygningen	8
5.1 Realia	9
5.2 Bygningshistorie	9
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	12
5.3.1 Konstruksjon.....	12
5.3.2 Fasader	12
5.3.3 Interiør/planløsning.....	19
5.3.4 Uteområde	25
6 Verneverdier.....	26
7 Kilder.....	27
8 Plantegninger	28

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholds nivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholds nivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

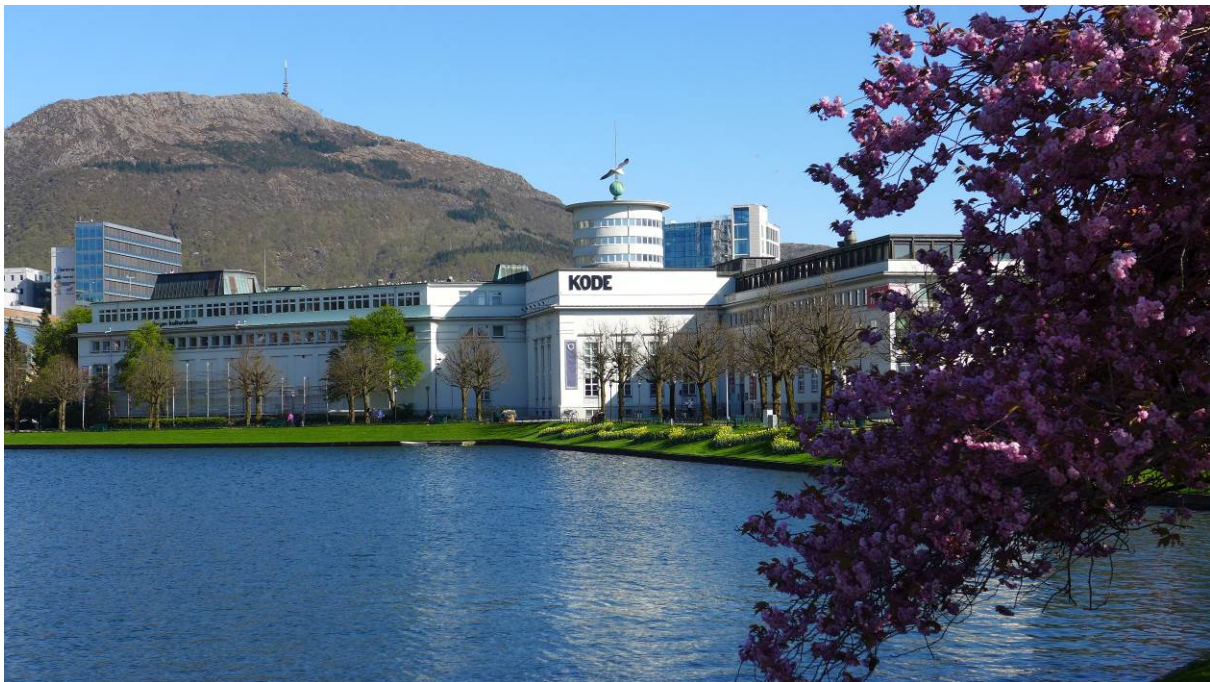
Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningsskattene.

2 Sammendrag

Lysverksbygningen er et monumentalt bygningskompleks oppført for Bergen Lysverker i flere etapper fra 1938. Arkitekter for hovedanlegget/tårnbygningen var Arnesen og Darre Kaarbø. Senere nybygg og utvidelser kom til i 1945, på 1950-tallet og rundt 1970. I 2004 ble tårnbygningen bygget om til kunstmuseum med restaurant i første etasje. Anlegget består av to bygninger, Lars Hilles gate 10 og Strømgaten 19.

Bygningen har en markant beliggenhet ved sørvestenden av Lille Lungegårdsvann, og det runde tårnoppbygget danner et identitetsskapende landemerke i denne delen av byen. Den har et formspråk som ligger i skjæringspunktet mellom nyklassisisme og modernisme og preges av høye kvaliteter i arkitektur, materialer og utførelse, samt eksponert beliggenhet i et av Bergens viktigste byrom. Dette gir bygningen høy arkitektonisk og arkitekturhistorisk egenverdi og høy antikvarisk miljøverdi. Verdiene er knyttet til hovedform og fasader så vel som til deler av interiøret.

Figur 1: Bygningen med det runde tårnoppbygget er både landemerke og en viktig byromsvegg i denne delen av sentrum (Foto: Byantikvaren 2015).

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Bygningen ligger mellom Lars Hilles gate, Strømgaten og Rasmus Meyers allé, og inngår i en rekke av monumentale bygninger med høy arkitektonisk kvalitet på vestsiden av Lille Lungegårdsvann. Rekken har fått tilnavnet *Kunstaksen*, på grunn av alle museene og galleriene. Bygningen var opprinnelig oppført som administrasjonsbygning for Bergen Lysverker, BLV, den gang et kommunalt kraftselskap som leverte kraft til Bergen og Samnanger kommune. BLV etablerte seg i området helt fra oppstarten i 1900. Den gamle kontorbygningen hadde ligget i Strømgaten.

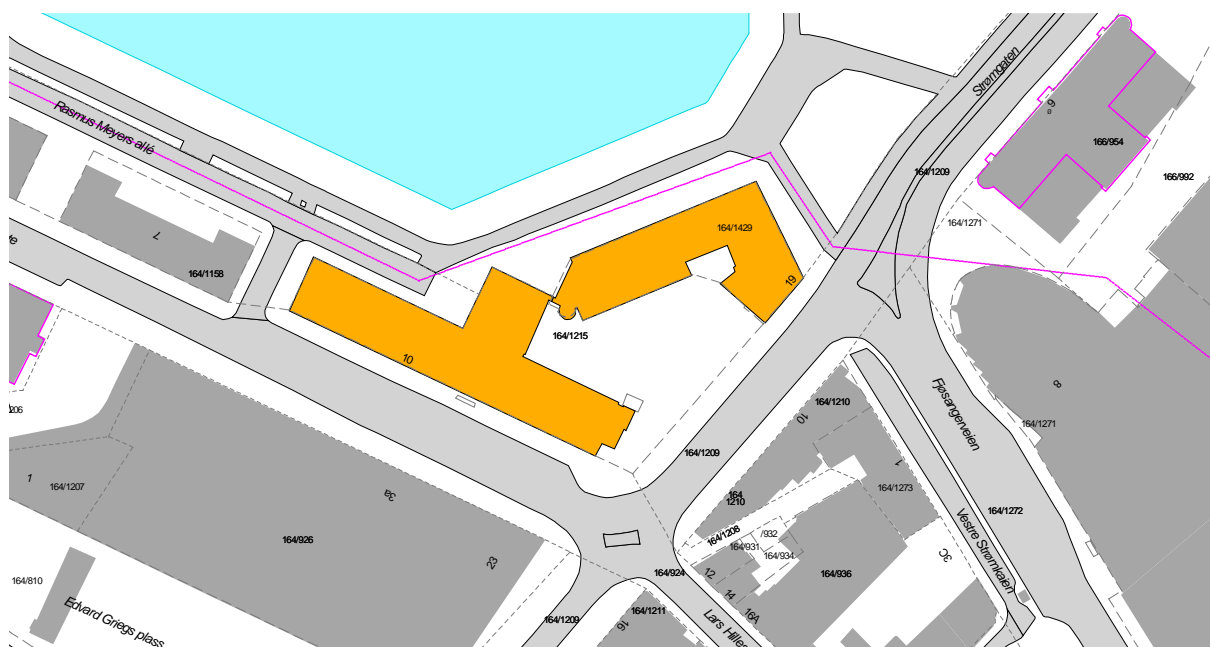
Historisk og topografisk har området sett svært annerledes ut enn det gjør i dag. Små-Strømmen mellom Store- og Lille Lungegårdsvann var tidligere åpen der Strømgaten går i dag. Det ble først bygget bro over strømløpet mellom Lungegårdsmarken og Nygårdsmarkene i 1867. Store- og Lille Lungegårdsvann har blitt betydelig utfylt siden den gang.

Jernbanesporet til Vossebanen, som åpnet i 1883, gikk tvers gjennom bakgårdene på Nedre Nygård, i et gateløp som gikk mellom gatene som i dag er Lars Hilles gate og Daniel Hansens gate. Disse gatene het frem til 1920-tallet Østre- og Vestre Jernbanegate. Jernbanestasjonen lå de første tiårene på sørvestre side av Lille Lungegårdsvann og ble oppført i 1882 (revet i 1976). Lillestrømmen ble gjenfylt i 1926, og området fikk sin nåværende form.

5 Bygningen

Figur 2: Skråfoto av lysverksbygningen (Foto: Bergen kommune/BlomWEB Viewer).

Figur 3: Kart med lysverksbygningen avmerket i gult (Kilde: Bergen kommune 2015). Bygningskomplekset består egentlig av to nesten adskilte bygninger, som bare er forbundet via en baktrapp.

5.1 Realia

Byggeår:	1938 (Lars Hilles gate 10)
Adresse:	Strømgaten 19, Lars Hilles gate 10/Rasmus Meyers allé 9
Gnr./Bnr.:	164/1429, 164/1215
Bygningsnr.:	139961381, 9518878
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Sentrum planID 15780000, ikrafttrådt: 10.12.2001 Reguleringsplan PlanID 1000
SEFRAK-ID:	-
Askeladden-ID:	-
Vernestatus:	KPA: Hensynssone for bevaring av senter, Sentrum og Sandviken jfr. retningslinje § 27.3.5 KDP: Bygninger med høy antikvarisk verdi, §§ 4.1, 4.2

5.2 Bygningshistorie

Bygningskomplekset er oppført i flere byggetrinn og deles i to hovedbygninger;

- Lars Hilles gate 10/tårnbygningen/KODE 4
- Strømgaten 19/Kulturskolen.

Disse to henger så vidt «sammen» og er bare forbundet via en bakdør. Bygningene vil bli dokumentert som to bygninger. Fasademessig fremstår de imidlertid som én bygning, særlig mot Lille Lungegårdvann. Fasadevirkningen av det samlede bygningskomplekset er derfor også en viktig del av den samlede vurderingen.

Det hadde helt fra slutten av 1920-årene vært planlagt en ny, tidsmessig administrasjonsbygning på tomten, hvor BLV allerede hadde etablert seg. Første del av anlegget, *tårnbygningen*, sto ferdig i 1938 og samlet da gassverksdelens og elektrisitetsverksdelens administrasjon under ett tak. Fredrik Arnesen og Arthur Darre Kaarbøe var arkitekter for denne bygningen, som i de påfølgende årene ble supplert med flere nybygg og tilbygg, oppført i flere byggetrinn.

Figur 4: Her er den nye administrasjonsbygningen til BLV fotografert i 1939, året etter oppførelsen. Østfløyen og den inntrukne toppetasjen kommer opp først mange år senere (Foto: Atelier KK. UBB-KK-N-335/051).

I 1945 ble det sendt inn en generell anmeldelse av nybygging av hele tomtearealet mellom Lars Hilles gate, Lille Lungegårdsvann og Strømgaten, i tilknytning til tårnbygningen. Bygningene skulle romme en utvidelse av sekundærstasjonen og kontorer. Bebyggelsen skulle skje trinnvis, og tomten var allerede bebygget med eldre bygg som ble revet etter hvert som nye byggetrinn ble satt i gang. Arnesen og Darre Kaarbøe var arkitekter også for første byggetrinn, som var den fløyen som vender mot Lille Lungegårdsvann. Denne bygningen kom altså i 1945. Byggetrinn to, mot Strømgaten, ble tegnet av Per Sande arkitekter og reist i 1957/58. Disse to nybyggene utgjør det som i dag er Strømgaten 19. Det var også planlagt enda et byggetrinn som ikke ble realisert; tanken var at bygningsrekken skulle forlenges videre langs Strømgaten og erstatte de gamle bygningene som sto der.

Figur 5: Her er bygningene fotografert i 1960. De to realiserte nybyggene i Strømgaten 19 er kommet opp, og tårnbygningen er fremdeles uendret. De gamle bygningene står fremdeles (Flyfoto 1960, Widerøe's A/S).

Ca. 1970 ble det gjort flere store endringer på tårnbygningen/Lars Hilles gate 10, blant annet ved et tilbygg i form av en stor østfløy. Omtrent samtidig ble hovedbygningen bygget på med en inntrukket 4. etasje, tegnet av Tryti og Lekven.

Tårnbygningen hadde opprinnelig en publikumsinngang også på kortenden i vest (se tegninger). Denne er på et tidspunkt blitt murt igjen, og fasaden har fått storrutede vinduer som i langfasadene. Vi er usikre på når denne endringen skjedde.

I 1996 ble Bergen Lysverker overtatt av Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap (BKK, dannet 1920), og Bergen kommune overtok bygningen. I 2004 ble Lars Hilles gate 10 bygget om til kunstmuseum med restaurant i første etasje. Ombyggingen berørte hovedsakelig innvendige arealer og særlig i vestfløyen, der midtkorridorene er stengt av og benyttes til ventilasjonsanlegg, mens publikumsstrømmen i stedet er lagt i en sirkel langs fløyens yttervegger, gjennom åpninger i de gamle kontorene – som er blitt utstillingsrom. Opprinnelig planløsning er likevel fremdeles lesbar, og intakt i 4. etasje, hvor det er kontorer.

I Strømgaten 19 holder Bergen kulturskole til, der er planløsningen forholdsvis lite endret. Store arealer i bygningene disponeres fremdeles av BKK. Vi har ikke befart BKKs arealer innvendig.

1900	Bergen Lysverker grunnlegges
1938	Tårnbygningen/Lars Hilles gate 10 oppføres som administrasjonsbygg
1945	Første byggetrinn av Strømgaten 19 oppføres som sekundærstasjon
1957/58	Andre byggetrinn av Strømgaten 19 oppføres
1970-	Tårnbygningen får et større tilbygg mot øst, samt bygges på med én etasje
1976	Strømgaten 21 rives. Dette var en eldre omformerstasjonsbygning som lå på det som i dag er åpen gårdsplass.
1996	Bergen Lysverker overtas av BKK. Bergen kommune overtar eiendommen
2004	Lars Hilles gate 10 bygges om innvendig til kunstmuseum og restaurant. Lite tilbygg mot øst. UU-inngang fra Rasmus Meyers allé

Figur 6: Skjematisk gjennomgang av større tiltak på Lysverket. Listen er ikke utfyllende.

5.3 Bygningsbeskrivelse

5.3.1 Konstruksjon

Bygningene er oppført i betong og mur.

Tårnbygningens yttervegger består av betongsøyler utmurt i mellomrommene med teglstein. Dekker er av betong, og taket er i dag dels betongbjelker, dels metallkonstruksjon. Taket er tekket med papp, og alle fasader er pusset.

Dokumentasjonen er ellers basert på visuelle registreringer ved befaring, og det gjøres ikke nærmere rede for konstruksjonene.

5.3.2 Fasader

Fasader Lars Hilles gate 10

Lars Hilles gate 10 er oppført i tre etasjer pluss tårnoppbygg i 1938. Taket er tilnærmet flatt og tekket med takpapp, fasadene er pusset og hvitmalt. Pussen har en dekorativ struktur som også er blitt kalt *mott-puss*, på grunn av mønsterets likhet med markhullene som mott/mit/borebiller/tremerk borer i treverk. Denne strukturen går igjen i de fleste pussede overflater både ute og inne over det meste av hele bygningskomplekset. På sokkelen er det horisontale trekninger i pussene.

Figur 7: Såkalt mott-puss. Denne strukturen går igjen i de fleste pussede overflater både ute og inne over det meste av hele bygningskomplekset (Foto: Byantikvaren 2015).

Den første bygningen hadde en tilnærmet L-formet grunnplan. Hovedinngangen fra Lars Hilles gate var da i høyre ende av fasaden (se gammelt foto). Ved en større utvidelse av administrasjonsbygningen i tre trinn fra 1970 av, endret dette og flere andre ting seg vesentlig. I 1970 ble bygningen utvidet mot øst med en ny fløy i full høyde og med kopierende fasadeutforming. Tilbygget er tegnet av Lars Lekven arkitekter. Den er i dag vanskelig å skille fra den opprinnelige bygningen. Tilbygget fikk også inntrukket toppetasje. Inngangspartiet i sørfasaden fikk slik sin noe asymmetriske plassering litt til høyre for midten. Samtidig ble hovedbygningen bygget på med en inntrukket 4. etasje, tegnet av Tryti og Lekven. Vindusbåndet i denne nye etasjen følger opp rytmen og inndelingen fra båndet i 3. etasje og er godt tilpasset. En innskutt etasje i ekspedisjonshallen skal være etablert i 1973. I 2004 kom det lille betongtilbygget for vareheis til i øst, dette er oppført i kontrasterende stil av upussede betongelementer.

Bygningens hovedmotiv er det sirkelformede tårnoppbygget med kobberspir og smale, horisontale vindusbånd i tre høyder. Tårnet ligger på toppen av nordfløyen, hvor veggene også er utstyrt med vertikale vindusbånd – elementer som understreker høydeformatet på tårnet.

I 1. og 2. etasje har bygningen storrutede krysspøstvinduer med fire like store rammer. Disse vinduene er jevnt fordelt i fasaden etter nyklassisistisk mønster og har en svært beskjeden innramming. Det er nylig satt inn plastvindu med sikkerhetsglass, av hensyn til den verdifulle

kunstsamlingen. Vinduene har historisk riktig inndeling men bryter ellers sterkt med opprinnelige trevinduer i material, dimensjoner og profiler. 3.- og 4.-etasje har vinduer uten inndeling, lagt som horisontale vindusbånd etter funksjonalistiske forbilder. Gesimser og sålbenker under vindu er beslått med kobber. I kjelleretasjen er det ornamentert metallgitter foran originalvinduene. Denne vindusutformingen gir bygningen en horisontal hovedkarakter, som understrekes ytterligere av en utstikkende og langstrakt gesims og dekorative fasadebånd i forlengelsen av vinduene.

Figur 8: Vestfløyen har en utpreget horisontal fasadeutforming (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 9: Den horisontale fasaden balanseres av inngangspartiet, med lange halvsøyler og høyt trapperomsvindu delt opp av ribber (Foto: Byantikvaren 2015).

Innimellom brytes det horisontale preget av vertikale felt, slik som i tårnfløyen og det store, ribbeindelte trapperomsvinduet over hovedinngangen i sør. Tårnfløyen bryter med den ellers horisontale hovedvirkningen. Vinduene er utformet som vertikale, sprossede bånd. Disse vinduene er ekstra fremhevet også ved dekor i murverket over og under vinduene, og markerer tårnfløyen som bygningens hovedmotiv.

Inngangspartiet fra Lars Hilles gate har også en vertikal karakter. Dørene er flankert av doble pilastre som strekker seg over tre etasjer, med et høyt ribbeindelt, vindu som markerer trappehallen i fasaden. Over dørene krager en syltynn baldakin langt ut - et produkt av de nye mulighetene som jernbetongens inntog på byggemarkedet ga til fasadeutforming – og et klart funksjonalistisk element. En bred granittrapp med buet avslutning fører opp til dørene. Dette er den største og mest representative inngangen. Ingen originale ytterdører er bevart, og i dag er det aluminiumsdører her.

Lars Hilles gate 10 har et arkitekturuttrykk som ligger i skjæringspunktet mellom nyklassisisme og funksjonalisme.

Figur 9: Den tynne, utkragede baldakinen er karakteristisk for funksjonalismen (Foto: Byantikvaren 2015).

Fasader Strømgaten 19

I 1945 ble et nytt bygg i jernbetong reist inntil tårnbygningen i nordøst, tegnet av Arnesen og Darre Kaarbø. I 1958 ble denne forlenget etter tegninger av Per Sande arkitekter. Taket er

tilnærmet flatt og teknet med takpapp. Det har tre kobberkledd oppbygg på taket, ett for ventilasjonsanlegg og to for heishus. Også her er gesimsene beslått med kobber. I 2014 ble beslagene på den nederste av de to gesimsene erstattet av grønnlakkert aluminium på grunn av lekkasjer. Utvendige sålbenker er forsterket med skifer på denne bygningen.

Bygningen er oppført i samme etasjeantall og høyde som tårnbygningen og er helt klart en videreføring av arkitekturuttrykket i denne. Dette markeres direkte gjennom dekordetaljer i 1945-delen, som jo har samme arkitekter som tårnbygningen. Det markeres også i gesimsen, som løper sammenhengende rundt hele komplekset og bidrar sterkt til helhetsvirkningen. Også pusstruktur og vinduer etc. er videreført, i tillegg til vindusbåndene i 3. og 4. etasje. Hovedpreget til Strømgaten 19 er likevel hakket mer funksjonalistisk enn tårnbygningen. Første og andre etasje har et lukket preg mot Lille Lungegårdsvann, med murte nisjer i to etasjer i stedet for vindu.

Baksiden har ikke en tilsvarende representativ utforming. Veggene har porter med store dimensjoner for innføring av store transformatorer, samt hevbart gulv i gårdsrommet. 1945-delen har dessuten fått et senere tilbygg med klart preg av å være nyttebygning, denne har ikke erkjent antikvarisk verdi. Det runde trappehuset mot gårdsplassen er likevel et karakteristisk, funksjonalistisk fasadeelement på baksiden som er verdt å legge merke til, sammen med to andre trapperomsvindu og en utstikkende baldakin mot Strømgaten.

Figur 10: Byggetrinn 1. Fasaden mot Lille Lungegårdsvann er representativt utformet, men har store, tette nisjer i fasaden og en mer lukket karakter enn tårnbygningen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 11: Tårnfløyen skiller seg ut med vertikale, sprossede vindusbånd og fasadedekor som understreker tårnets høyde. Dette fasademotivet er videreført i nybygget fra 1945 (til venstre i bildet). Vi ser også hvordan gesimsen binder nytt og gammelt sammen (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 12: Bergen kulturskole. Her seg vi byggetrinn 2 i Strømgaten, oppført i 1958 (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 13: Sekundærstasjonen til høyre har på denne siden preg av å være bakgårdsfasade. Det var egentlig planlagt en bygning til langs Strømgaten som ikke ble oppført. Foran tårnsalsoppbygget ser vi spiraltrappen, som er markert i fasaden som et rundt trappetårn (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 14: Taket på Kulturskolen har tre takoppbygg beslått med kobber. Hovedgesimsen nederst står også med kobber, mens den øverste nylig har blitt erstattet av grønnlakkert aluminium (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

Interiør Lars Hilles gate 10

De mest særpregede delene av interiøret er tårnsalen, den sirkelformede vestibylen som går gjennom to etasjer og den monumentale trappehallen oppover alle etasjene. Dette er alle store, høye og representative rom med svært gode kvaliteter. Gulvene i vestibyle og trappehall er kunstferdig utformet med mønster som fremkommer ved bruk av skifer og hvit marmor lagt i geometrisk mønster, såkalt *inkrustasjonsgulv*. Igjen er det sirkelmotivet som går igjen, som hel sirkel i kjeller, første og andre etasje, halvsirkel i tredje, hvor man går inn i tårnsalen. Veggene er pusset med den over omtalte mott-pussen.

Dersom en gjør entré gjennom hovedinngangen fra Lars Hilles gate, kommer en inn i vestibylen/inngangshallen. Dette er en sentralhall som går gjennom to etasjer, og inneholder også hovedtrappen. Åpningen i himling mot andre etasje er en sirkel, slik at det dannes et slags galleri i andre etasje. Gulvarealet er imponerende i begge etasjer. I første er det ornamentert som en sol med stråler, og med et blankt, sirkulært og opplyst midtpunkt som bærer BLVs initialer/logo. Symbolikken er temmelig åpenbar. Innenfor vestibylen lå opprinnelig hovedekspedisjonshallen, der hvor restauranten ligger i dag. I dag er vestibylen kanskje mest imponerende sett fra andre etasje, da det er gjort flere større endringer i første etasje. Interiøret i vestibylen tar opp sirkelformen på tårnet og i fasadekoren. Selve trappen er utformet som en monumental dobbeltrapp som veksler mellom ett midtre trappeløp og to adskilte løp. Tappen har ornamentert rekkverk i jern med rund håndlist av tre. Rekkverket er nylig sikret med glassplater på utsiden.

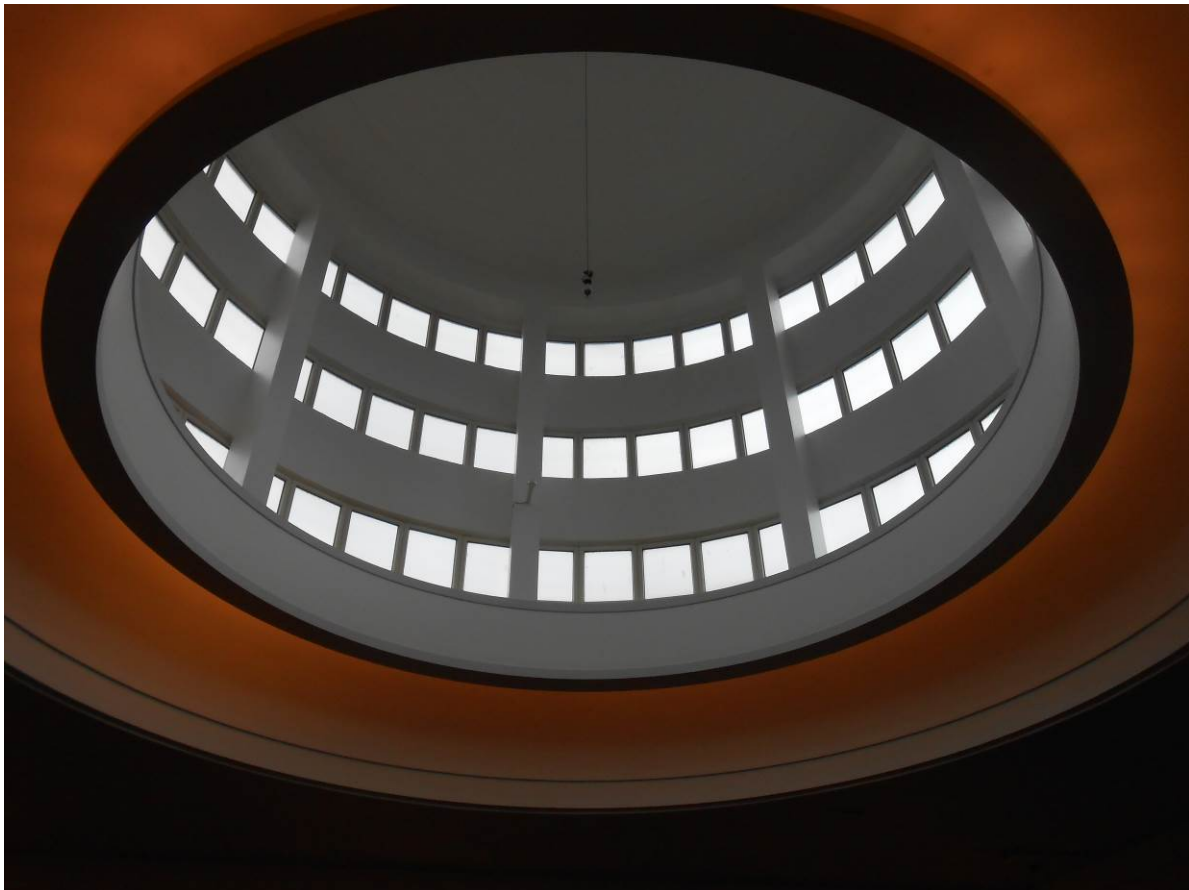

Figur 15: Vestibylen går gjennom to etasjer. Her fra den øverste, altså andre etasje (Foto: Byantikvaren 2015).

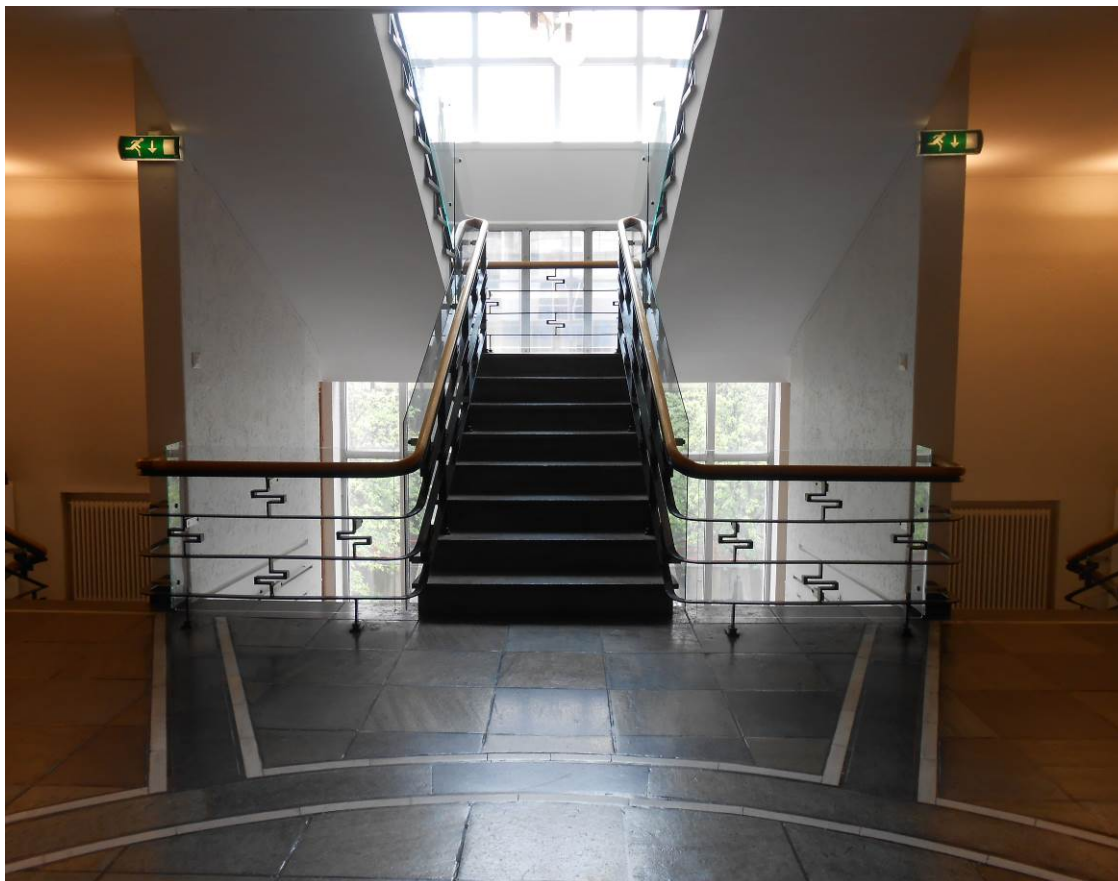

Figur 16: Gulvet i vestibylen er imponerende med skifer og marmor lagt i mønster; en sol som stråler utover. I midten en gjennomlyst plate med BLVs logo (Foto: Byantikvaren 2015).

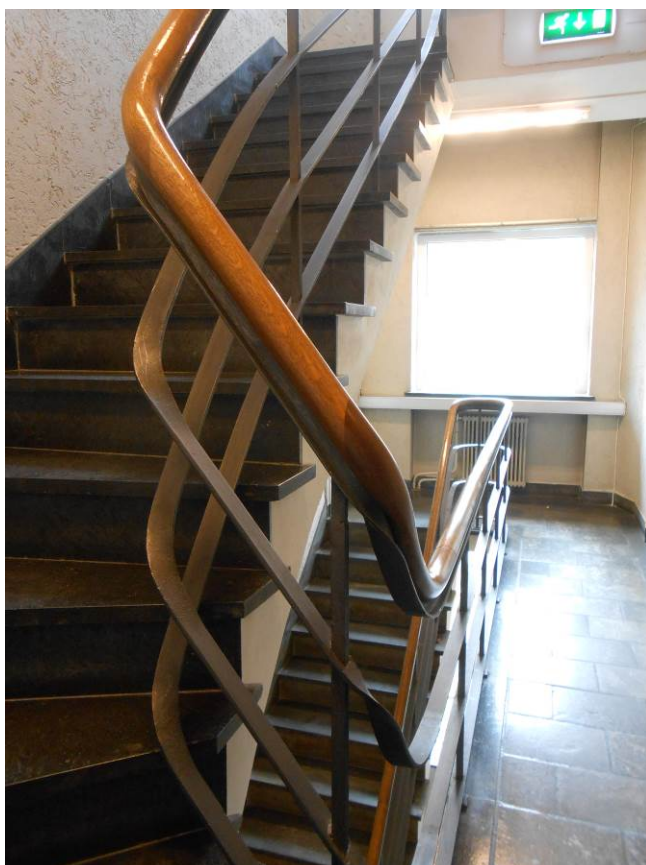
Tårnsalen ligger i tredje etasje med inngang fra trappehallen via en forhall hvor fire trinn fører opp til den kvadratiske salen. Himlingen i salen er åpnet i en sirkel, slik at rommet åpner seg opp mot tårnrommet over til et lyst, høyt og spektakulært rom. Her er det i dag linoleumsgulv. Oppe i selve tårnet løper en smal «hylle» med inngang fra taket gjennom et vindu. Denne er ikke tilgjengelig og bare ment for inspeksjon. Areal og symmetri i forhallens dekorgulv, her lagt i kvadratisk mønster, er noe redusert av to større ventilasjonssjakter som er etablert, antagelig etter 2004. Tårnsalen var opprinnelig bygget som en større foredragssal, utstyrt med kinoapparat. Den var også ment som frokostrom for funksjonærene. Opprinnelig skal det visstnok også ha vært takterrasse på taket, vi er imidlertid usikre på dette.

Figur 14: Det sirkelformede tårnet med tre vindusbånd sett innefra den kvadratiske tårnsalen (Foto: Byantikvaren 2015).

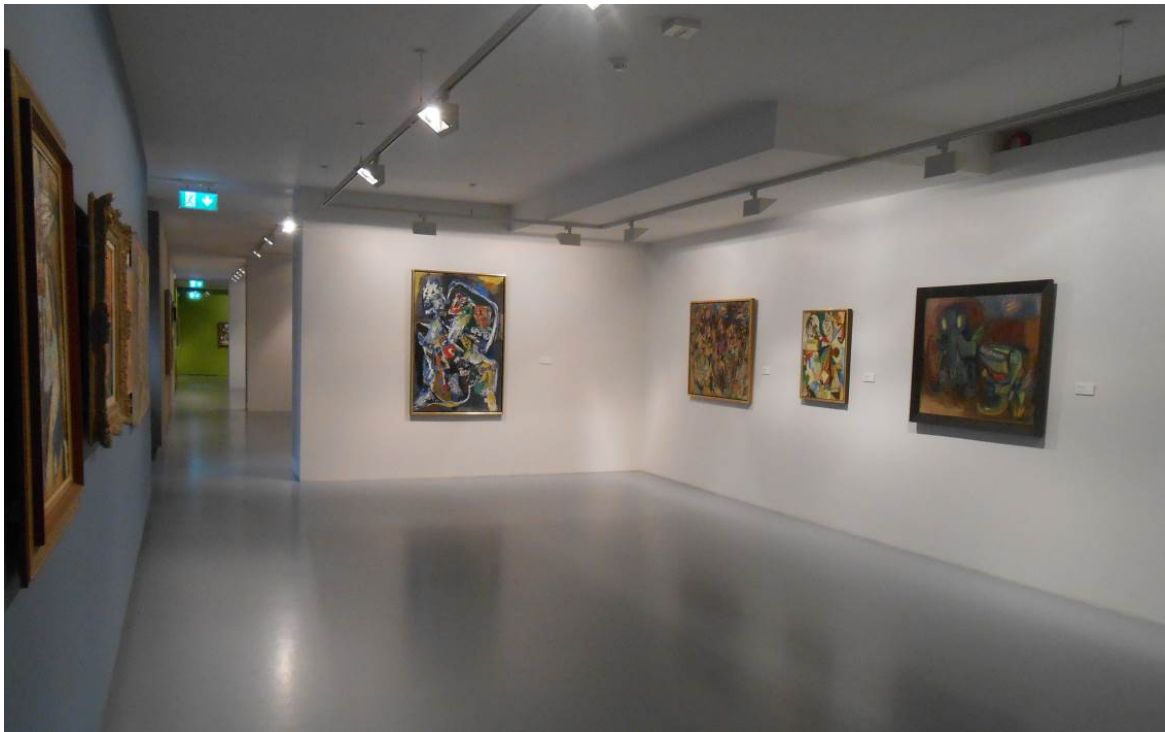
Figur 18: Trappehallen er monumentalt utformet som en dobbelttrapp og veksler mellom ett og to løp. Vinduet og dekorgulvet inngår i helhetsvirkningen, og rommet oppleves som lyst og storslått (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 19: Også baktrappen har høye kvaliteter i utførelse og materialer (Foto: Byantikvaren 2015).

I tillegg finnes en baktrapp fra 1938, også denne har materialmessig og arkitektonisk høy kvalitet. Øst i 1970-fløyen ligger en vindeltrapp.

I 2003 ble bygningen bygget om innvendig til kunstmuseum med restaurant i første etasje med interiørmessige endringer og etablering av ny inngang tilrettelagt for bevegelsehemmede fra Rasmus Meyers allé, ved utsparing av et vindu. Den største endringen kom kanskje i vestfløyen, som opprinnelig hadde midtkorridor med kontorer på sidene. Selve strukturen er i hovedsak beholdt, men bruken av rommene og hvordan man beveger seg gjennom fløyen har forandret seg mye; korridoren er i dag stengt av og benyttes til ventilasjonsanlegg. Man beveger seg i stedet i en runde langs bygningens yttervegger, gjennom åpninger som er etablert mellom hvert kontor. Ytterveggene er kledd med lettvegger for å tjene som gallerivegger.

Figur 20: Bruken av vestfløyen er mye endret. Midtkorridoren er stengt av, og man beveger seg i stedet i en runde langs bygningens yttervegger, gjennom åpninger som er etablert mellom hvert kontor (Foto: Byantikvaren 2015).

Strømgaten 19

Bygningen har midtkorridorer med rom på begge sider. Planløsningen er forholdsvis opprinnelig. Det er tre trapperom i bygningen, og alle er i opprinnelig utførelse og med høye materialkvaliteter i gelender, trinn etc. Alle trappene har trinn i svart skifer. Mott-pussen finner vi igjen på trapperomsveggene. Håndløpere er i tre og rekkverket i jern. Alle er karakteristisk for trapperom på 1940- og 1950-tallet. Til det flotteste av trapperommene, det i nordvest, hører

også en original heiskupé fra 1945, godt bevart med trapesform og heldekkende trepaneler. Trappen har et spiralformet løp, noe som gjenspeiler seg i fasaden i det sirkelformede trappehuset, som utvendig utgjør et karakteristisk fasademotiv i funksjonalistisk stil. Heis nummer to har et ornamentert dørøverstykke i metall som også nevnes. Øvrige rom og overflater i bygningen er nye, med unntak av vinduskarmene av svart, blankpolert skifer.

Figur 21: Det sirkelformede trappeløpet på overgangen mellom de to bygningene (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 22: Også de to andre trappene i Strømgaten 19 har høye kvaliteter. Her fra det midterste av dem (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.4 Uteområde

Mot Lille Lungegårdsvann inngår uteområdene som en integrert del av parkområdet rundt vannet, hvor bygningsfasadene er plassdannende byromsvegger. Ut mot Strømgaten ligger et åpent tomteareal/gårdsplass, dette er i dag gjerdet inn og benyttes til parkering. Her lå det tidligere en eldre omformerstasjonsbygning fra tiden før nybyggingen i 1938, Strømgaten 21. Denne ble revet i 1976, og tomten har stått ubebygget siden.

Figur 23. Mot Lille Lungegårdsvann inngår uteområdene som en integrert del av parkområdet rundt vannet, hvor bygningsfasadene til Lysverketbygningen er plassdannende byromsvegger (Foto: Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier

Bygningen ligger som markant fondmotiv og byromsvegg ved sørvestenden av Lille Lungegårdsvann. Den har et formspråk som ligger i skjæringspunktet mellom nyklassisisme og modernisme. Arnesen og Darre Kaarbøe tegnet med ti års mellomrom Svaneapoteket i 1918, Hotell Terminus i 1928 og Lysverksbygningen i 1938, et knippe bygninger som speiler en stilhistorisk utvikling fra nybarokk, via rendyrket nyklassisisme og frem mot et mer funksjonalistisk formspråk, der nyklassisimen likevel ikke har sluppet helt taket.

Stramt grammatisk fasadeuttrykk, høye kvaliteter i arkitektur, materialer og utførelse, samt eksponert beliggenhet i et av Bergens viktigste byrom, gir denne monumentale praktbygningen høy arkitektonisk og arkitekturhistorisk egenverdi og høy antikvarisk miljøverdi.

Anbefalinger

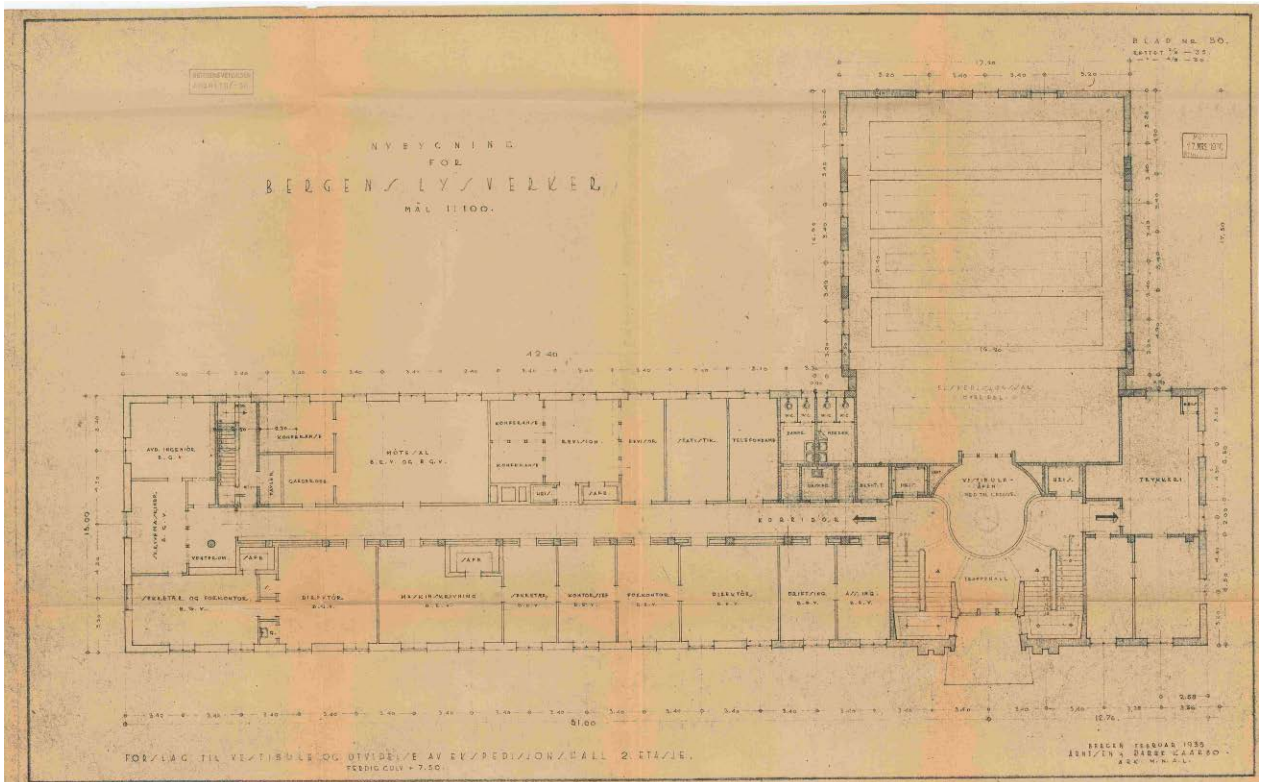
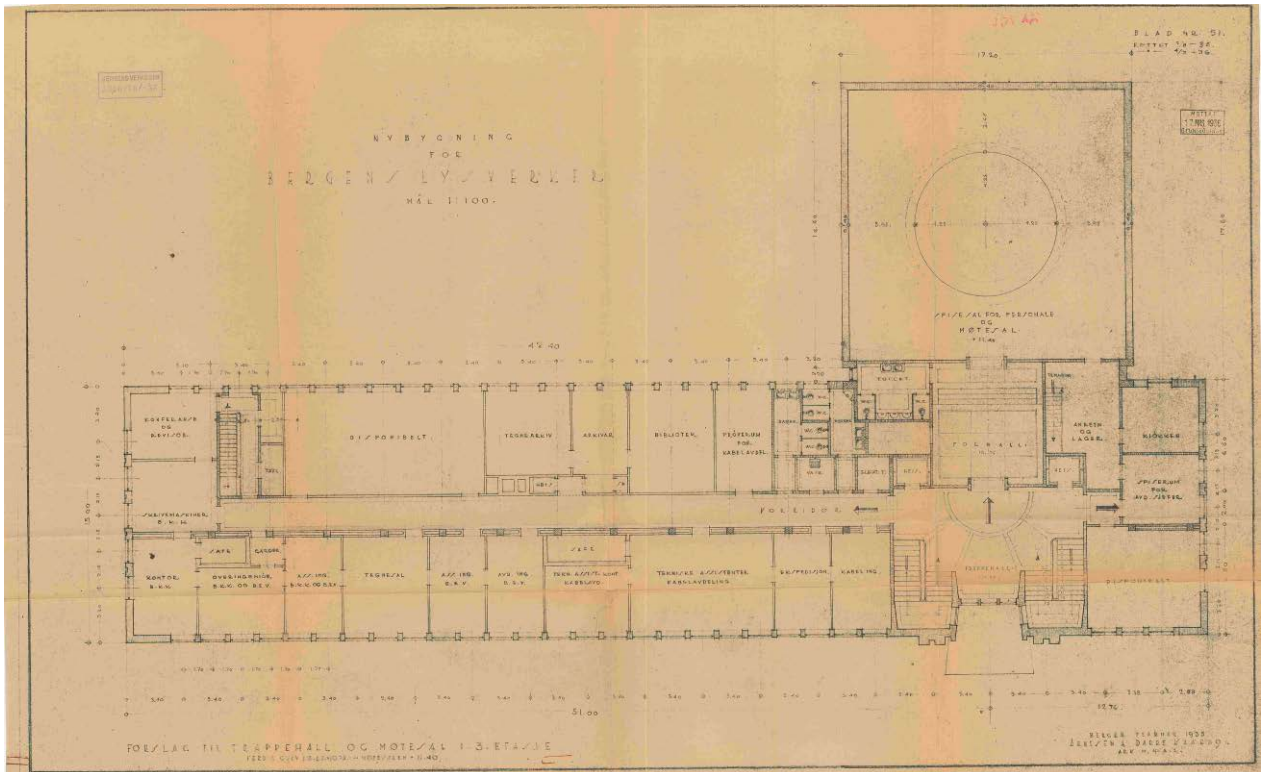
Bygningens hovedform og fasadeuttrykk bør ivaretas. Pusstruktur, som mott-pussen, bør videreføres. Originale bygningsdeler bør bevares og bare skiftes dersom de er ødelagt, og da fortrinnsvis med materiale og utførelse tilsvarende originalen, så som kobberbeslag. I tilfeller der endringer allerede er foretatt, kan tilbakeføringer være aktuelt.

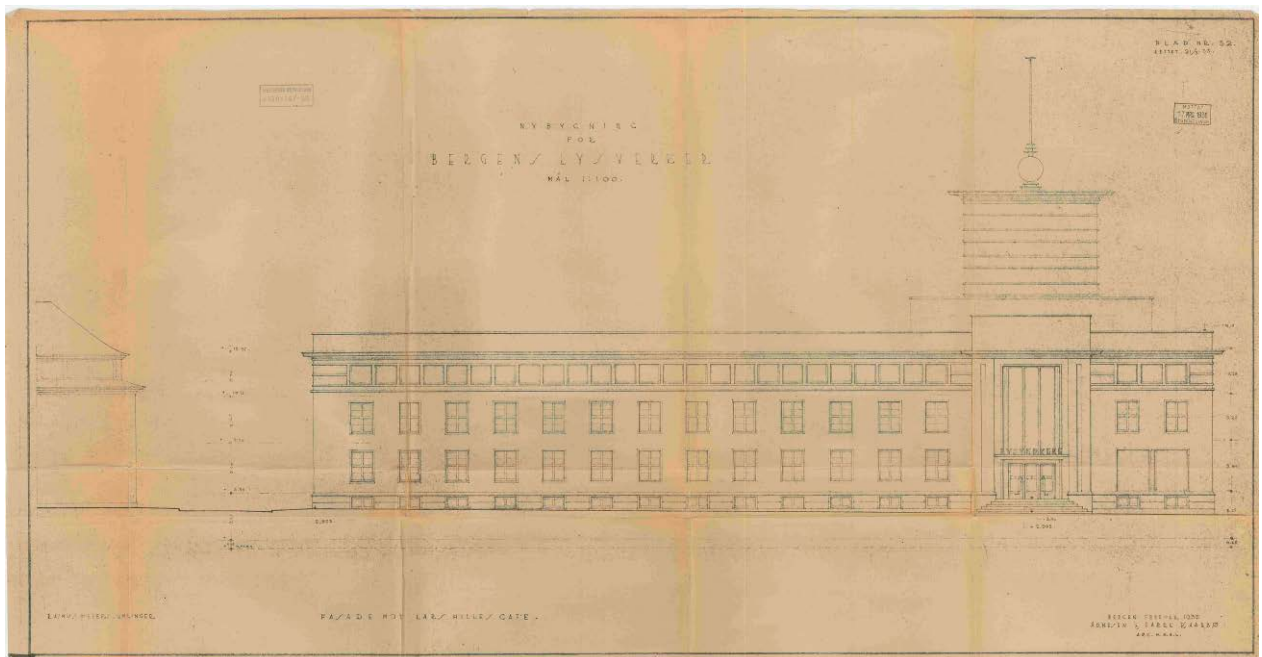
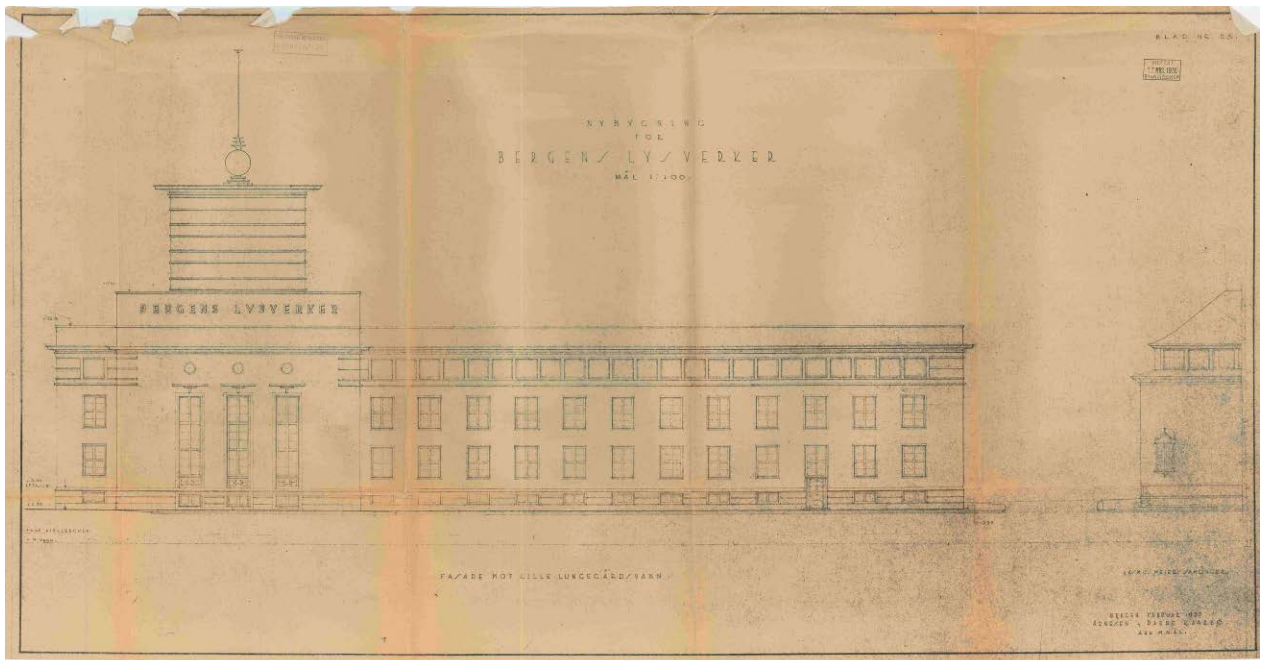
Av interiørene er særlig vestibylen og trapphallen viktige elementer å ivareta, i opprinnelig form og med originale elementer/materialer, som for eksempel dekorgulvet, pusstruktur, rekkverk og gamle dører. Listen er ikke uttømmende. Samtlige trapperom anses som verneverdige og bør i minst mulig grad endres. Romvirkningen i tårnsalen bør også bevares.

Dersom det skal foretas endringer eller større rehabiliteringer, ber vi om at Byantikvaren kontaktes for å diskutere forslaget.

7 Kilder

- Bernt Lorentzen (1950). Vi følger Strømmen. 1900-1950. Bergen Elektrisitetsverk.
- Byggesaksarkivet – under vises arkitektens tegninger for bygningen fra 1938.
- Bergen kommune, braArkiv.
- Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden: <https://askeladden.ra.no>
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no>
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2015. Stavanger kommune 2011.

BERGEN KOMMUNE

